

INLEDNING

Vetenskap & Allmänhet, VA, är en ideell förening vars ändamål är att främja **öppenhet och dialog** mellan forskare och det omgivande samhället, samt en expertorganisation för forskningskommunikation och samskapande mellan olika intressenter och universitetsvärlden. Dialog som redskap för forskningssamverkan innebär att olika samhällsgrupper involveras för att bidra till och få kunskap om forskning, vetenskap, högre utbildning och innovation. Sådana kontakter är en förutsättning för att bibehålla hög kvalitet i forskning och utbildning och därigenom säkra svensk **konkurrenskraft och innovationsförmåga samt långsiktigt bygga excellens** inom forskningen. Det är dessutom en grundbult för **fungerande demokratiska processer** i ett samhälle där teknik och vetenskap i allt högre grad styr hela samhällsutvecklingen (klimatomställning, AI, genteknik, medicinsk teknik etc).

Samverkan är nödvändig för att forskning effektivt ska bidra till **lösningar** på samhällets utmaningar och behov. Att involvera allmänheten i forskning kan också öka förståelsen för den vetenskapliga processen, något som på sikt kan **motverka vetenskapsförnekelse och polarisering och därigenom stärka samhällets motståndskraft**

mot yttre påverkan samt också **öka intresset** hos unga för att utbilda sig inom vetenskapliga ämnen. Allmänhetens engagemang i vetenskapen är därför också viktig för att säkra **kompetensförsörjningen** i svenskt samhälls- och näringsliv.

VA samlar drygt 100 medlemsorganisationer, varav många centrala aktörer inom högre utbildning, forskning och innovation (såsom flertalet svenska universitet och forskningsfinansiärer). Medlemskapet ger möjligheter till sektoröverskridande kunskapsutveckling, samverkan och nätverkande, samtidigt som aktiviteterna och resultaten av verksamheten är tillgängliga för alla. Vår ställning som **oberoende organisation med tunga medlemmar från både det akademiska systemet och från det omgivande samhället** (såväl idéburen sektor och politik som näringsliv), och med hög trovärdighet inom alla dessa sektorer, ger oss **en unik plattform** för att skapa konstruktiv dialog om samhällets stora utmaningar.

Föreningen uttalar sig och har synpunkter enbart i VA:s kärnfrågor, som utgår från ändamålet *att främja dialog och öppenhet mellan allmänhet (det omgivande samhället) och forskare*. Därför fokuserar detta inspel på områden som kan bidra till vårt ändamål.

DIALOGSKAPANDE VERKSAMHET

VA är en expertorganisation med stor erfarenhet av olika metoder för att skapa dialog kring och tillgängliggöra vetenskaplig kunskap, och ingår tillsammans med svenska lärosäten och myndigheter i flera EU-projekt inom Horisont Europa: Gender-actionPlus, LOESS, REMEND, YOUCOUNT, TechEthos samt European Researchers Night (i Sverige under namnet *ForskarFredag* samt projektet *Låna en forskare* där forskare genom VA:s förmedling besöker skolklasser).

Föreningen har också lång erfarenhet av nationella samarbeten med lärosäten och myndigheter, som MSB, MTM, Länsstyrelser, Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Energimyndigheten, Regionförbund, Vetenskapsrådet, Vinnova med flera.

Under covid-pandemin fick VA ett särskilt regleringsbrev från regeringen med öronmärkta pengar för att skapa samtal med allmänheten om vaccinationskampanjen och nå vaccinskeptiska kretsar, vilket bland annat resulterade i satsningen *Prata vaccin*.

Metoder för dialog kan grupperas i ett antal väl utvecklade format:

- Medborgarforskning
- Medborgarpaneler
- Kunskapskiosker
- Teknikutvärdering

Medborgarforskning (Citizen Science) är ett sätt att involvera allmänheten i själva utförandet av forskning, till exempel genom att samla in data som blir användbar för professionella forskare i deras verksamhet. Vetenskap & Allmänhet har i mer än ett decennium arbetat med olika sådana projekt under begreppet "massexperiment" där minst ett nytt experiment i samarbete med forskare inom olika discipliner lanseras varje år.

Medborgarpaneler (Citizen Panels) används för att involvera allmänheten i strukturerad diskussion om hur ny kunskap och nya tekniker ska användas. Klimatomställningen, AI och olika nya medicinska tekniker är exempel på områden där medborgarpaneler kan bidra till ökad demokrati och mer relevanta lösningar på samhällets utmaningar. Vetenskap & Allmänhet har arbetat med flera sådana projekt på EU-nivå: YOUCOUNT, ORION Open Science samt TechEthos.

Kunskapskiosker (Science Shops) är ett etablerat sätt att fånga upp frågor där det omgivande samhället söker vetenskapliga svar. Det kan till exempel handla om inspel från sjukvården, regionen, skolan, fackförbund eller idéburen sektor för att formulera nya forskningsfrågor. VA var svensk partner i EU-projektet SciShops 2017–2020.

Teknikutvärdering (Technology Assessment) är en metodik att tvärvetenskapligt utvärdera samhälls-effekterna av ny teknik, med input från flera olika akademiska discipliner (naturvetenskap, teknik, medicin, samhällsvetenskap och humaniora) samt olika typer av intressegrupper.

Vetenskap & Allmänhet är dessutom en **nyckelaktör** när det gäller att öka lärosätenas och myndigheters förmåga till dialog med allmänheten. VA följer och deltar i den **internationella kunskapsutvecklingen** när det gäller **forskningskommunikation** och metoder för att bredda det omgivande samhällets delaktighet i den vetenskapliga processen. VA genomför med den utgångspunkten löpande kunskapshöjande insatser hos svenska lärosäten och myndigheter i form av kurser, coaching och inspiration för forskare och forskningskommunikatörer.

UTVECKLING AV VERKSAMHETEN

Vetenskap & Allmänhet vill utveckla fler långsiktiga projekt för att möta de ökande behoven av intermediarer och experter inom forskningskommunikation och dialog samt stärka den verksamhet vi redan bedriver.

- Vi vill mer effektivt omsätta den kompetens vi byggt upp, samt erfarenheterna från EU- och andra internationella projekt vi deltar i, för att kunna utveckla satsningar på forskningskommunikation och dialog i samverkan med regionala och lokala

aktörer för att möta behoven runt om i Sverige och inom olika sektorer. För detta krävs en mer långsiktig grundfinansiering. Vi ser stora möjligheter att utöka vårt samarbete inte bara med lärosäten utan också med exempelvis science centers för att på en mer permanent basis utveckla verksamhet runt om i landet.

- Vi vill utveckla kontakterna med den idéburna sektorn och föreningslivet samt med regioner och kommuner för att systematiskt ta del av olika

sektorer och intressesfärers kunskapsbehov. Vi vill därigenom bygga system att med hjälp av *kunskapskiosker* samla in idéer och behov från det omgivande samhället för att initiera såväl ren akademisk (gärna tvärvetenskaplig) forskning som *medborgarforskning* där initiativtagarna själva är delaktiga. Genom samma kanaler vill vi bygga upp strukturer för *medborgarpaneler* inom olika sektorer och geografiska områden, kopplad till den snabba och långsiktiga omställning som sker i spåren av till exempel klimatkrisen, AI-utvecklingen och den växande kunskapen om genetik och genteknik. Även i detta sammanhang vill vi permanenta och stärka vårt samarbete med lokala aktörer som science centers, lärosäten, skolor och olika kulturskapande verksamheter.

→ Vi vill jobba mer systematiskt för att stärka förtroendet mellan forskare och politiker genom arbete i såväl riksdagen som i den lokala och regionala politiken. Här har vi redan ett väletablerat samarbete med RIFO som vi skulle vilja utveckla med workshops och seminarier. Ett viktigt verktyg här är att ta fram systematiska *teknikutvärderingar* (Technology Assessments) till grund för politiska beslut på alla nivåer, på samma sätt som redan sker runt om i Europa. Det brittiska parlamentets samarbete med föreningen *Sense about science* och *Evidence week* är ytterligare en inspirationskälla till detta arbete.

STÄRKT FINANSIERING FÖR SAMVERKAN OCH DIALOG

Vi förordar att Vetenskap & Allmänhet som utförare tilldelas ett anslag på 5 miljoner kronor årligen för att stärka, upprätthålla och främja långsiktiga strategiska satsningar på dialog, samskapande och samverkan mellan forskare och det omgivande samhället. Genom ett sådant anslag kan VA bygga upp strukturer för att systematiskt adressera strategiskt viktiga områden i det svenska samhället och FoI-systemet som annars riskerar drabbas av både kompetensbrist och ett demokratiskt underskott i kunskaps- och teknikutvecklingens spår – exempelvis samhällsomvandlingen till följd av klimat-

utmaningen, AI-utvecklingen eller utvecklingen av genteknik och annan medicinsk teknik – i enlighet med beskrivningen ovan.

Stockholm den 27 oktober 2023

Ann Fust
ordförande

Ulrika Björkstén
generalsekreterare